

Kalkınma Ajansları: Amaç Gerçekten Kalkınma mı?

Prof. Dr. Oğuz OYAN*

Giriş

Türkiye'nin son yıllarda gündemine gelen en önemli konulardan biri, "kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması" ve bu doğrultuda çıkarılan çok sayıda yeni düzenleme oldu. Bu konu, politik konumlanmaların birbirinden ayırt edilmesi bakımından birçok başka önemli konudan (örneğin Kıbrıs ve AB tartışmalarından) daha belirleyici bir nitelik taşıdı ve taşımaya devam edecek görünüyor. Tıpkı, IMF programlarının ayırddedici işlevi gibi.

Bereket versin, kamu yönetimi alanına dönük düzenlemeler konusunda kafa karışıklığı diğer alanlardan biraz daha az oldu veya en azından başlangıçtaki sisler büyük ölçüde dağıldı. Bu arada, kamuoyu da konuya ilgisiz kalmadı, son bir buçuk yıl içinde konu üzerinde çok sayıda makale yayımlandı; hatta YAYED'in yani Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği'nin katkılarıyla bir kitap bile çıktı. (Menaf Turan (derleyen), **Bölge Kalkınma Ajansları. Nedir, Ne Değildir?** Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005).

Uygulamaya bakıldığında, parlamento içi anamuhalefet ile demokratik kitle örgütlerinin (sendikal konfederasyonlar, TMMOB, TTB gibi meslek örgütlerinin) tepkilerinin ortak bir zeminde bulunduğu görülür. Cumhurbaşkanlığı'nın duyarlılıkları da bu yaygın muhalefetin şiddetli tepkileriyle birleşince, siyasal iktidarın gerek

* SBF Eski Öğretim Üyesi, CHP İzmir Milletvekili

kendisine dayatılan gündem gerekse kendi özel gündemi nedeniyle büyük bir iştahla sahiplendiği kamu yönetimine ilişkin düzenlemelerde önemli geri adımlar atması sağlandı.

İktidar partisi bu nedenle Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Tasarısını Cumhurbaşkanlığı'ndan 15 maddesi itibariyle geri döndükten sonra tekrar TBMM gündemine getiremedi. Kendine uygun bir Anayasa değişikliği yapmadan getirmesi de mümkün gözüküyor. Anayasanın kamu yönetimine ilişkin düzenlemelerini değiştirmesi de bugünkü tabloda kolay değil. O nedenle, bu tasarının geçici maddelerini peyderpey Meclis'e getirme yoluna girdi. Bunlardan ilki, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün tasfiyesiydi. Sağlık hizmeti veren tüm kurumların Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi ve oradan da İl Özel İdarelerine veya özel sektöre devredilmesinin yolunun açılması; SHÇEK'in Ankara dışı örgütlenmesinin tasfiyesine niyetlenilmesi, benzer anlayışların ürünü olarak göze çarpıyor. Ancak bunlar iktidar açısından büyük başarı sayılmaz çünkü asıl büyük hedefin yanında oldukça tali kalıyorlar. Asıl büyük hedef, “merkezi yapıyı yerelleştirme” gibi ilk bakışta masum ve kulağa hoş gelebilen bir vitrin altında, cumhuriyetçi, laik ve üniter devlet yapılarının tasfiyesine veya aşındırılmasına yöneliyor. Hükümetin yeniden yapılandırma ideoloji ve icraatının oluşturucusu Başbakanlık Müsteşarının bu niyetleri geçmişte açıkça ifade etmiş olması ve bugün de bu beyanlarını teyit etmesi, demokratik ve cumhuriyetçi kamuoyunda gerçek niyetlerin algılanması açısından oldukça yararlı oldu.

Siyasal yönetimin amaçlarına tam varamadığını gösteren bir düzenleme de, İl Özel İdaresi Yasasının mevcut yönetim sistemiyle çatışan bazı hükümlerini, Anayasal kamu yönetimi yapısına uygun duruma getirmek zorunda kalışydı. Ama iktidarın, Cumhuriyetin temel ilke ve kurumlarının içini boşaltmak ve bunun için -AB desteğini de alarak- idari federalizmi zorlayan düzenlemelere girişmekten kolayca vazgeçeceğini düşünmek yanıltıcı olacaktır.

Nitekim, “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı” (bu yazıda kısaca KAJANS) adıyla TBMM'ye sevk edilen tasarı da bu yöndeki düzenlemelerin bir parçasıydı. Bu tasarının taslak halindeki başlığından “bölge” sözcüğünün çıkarılmış olması da, dikkati “bölge idareleri kuruluyor” algılamasından uzaklaştırmaya yönelikti.

KAJANS tasarısının Meclis görüşmeleri 2 Temmuz 2005'te, anamuhalefetin iktidarın getirdiği antidemokratik içtüzük değişikliklerini protesto için genel kurul salonunu boşalttığı bir günde yapıldı ve hızla 25 maddesi kabul edildi. Tasarının 26. maddesinde geri çekilmesi ise, böyle önemli bir düzenlemede

meşruiyet tartışmalarından kaçınmak için iktidarın başvurduğu taktik bir geri adımdı. Tasarı, uzun bir zaman sonra, Ocak 2006'da Meclis Genel Kurulu'na tekrar getirilebildi ve geçici maddeler de dahil olmak üzere kalan 10 maddesi, ancak üç güne yayılan görüşmeler sonrasında yasalaşabildi. Yasalaşan şekliyle KAJANS düzenlemesi, muhalefetin yoğun mücadelesi sonucunda, iktidarın ilk niyetlerinin oldukça gerisine düşmüş ve idari federalizm yönündeki zorlamaların bir aracı olmaktan oldukça uzaklaşmış görünüyor. Bu yazıda, yönetim sistemimize “yamalanan” bu tuhaf idari yapının eleştirel bir değerlendirmesini yapmaya çalışacağız.

Nedir Bu Kalkınma Ajansları?

Kısaca KAJANS olarak andığımız ve sayısı 26'yı bulan yeni “bölge” idarelerinin bizim idari yapımızda tanımlanmış bir yeri yok. 26 KAJANS'tan üçü tek bir ilden oluşuyor: Ankara, İstanbul ve İzmir. Diğer kalkınma ajansı bölgeleri ikiden altıya kadar değişen sayıda ili kapsıyor. 26 bölgenin sınıflandırılmasında görüldüğü gibi, bölge sınırlarıyla oynayarak KAJANS sayısının 12'ye kadar indirilebileceği de anlaşılıyor.

Yasada düzenlenen yönetsel yapının mekanizmaları ve genel görünümü şöyle:

Kalkınma Kurulu: KAJANS'ların “genel kurulu” görüntüsündeki Kalkınma Kurulu'nun aslında sistemin karar mekanizmasında hiçbir belirleyici rolü yok. Üye sayısının 100'ü geçemediği bu kurullara ilin veya illerin önemli (genelde belirtilmiş) kamu ve özel sektör yöneticileri, sivil toplum kuruluşları (STK) temsilcileri katılıyor. Kamu adına en önemli temsil, mülki amir olan vali(ler) aracılığıyla sağlanıyor. KAJANS'lar sadece tek bir ilden oluştuğu üç bölgede Kalkınma Kurulu bir işleve sahip gözüküyor: Yönetim Kurulu'na “üç özel kesim ve/veya STK temsilcisi” seçmek. 26 KAJANS bölgesinden 23'ünde Kalkınma Kurulu'nun böyle bir yetkisi dahi yok.

Yönetim Kurulu (YK): Karar organı ve en önemli organ niteliğindeki YK üyelerini, vali(ler), büyükşehir veya il merkezi belediye başkanları, sanayi odası ve/veya ticaret odası başkanları oluşturuyor. Bir ilden oluşan üç bölgedeki YK ise, vali, büyükşehir belediye başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ve Kalkınma Kurulu tarafından seçilecek üç özel kesim ve/veya STK temsilcisinden oluşuyor. Görüldüğü gibi, bir ilden oluşan bölgelerde YK üye sayısı toplam 7 kişiden oluşuyor. Ancak, il sayısına bağlı olarak, iki illi bölgede YK üye sayısı en az 6 olmak üzere, 6 illi bölgede 18'e kadar yükseliyor. Görüldüğü gibi, ne STK'ların niteliği belirlenmiş, ne de sadece üç KAJANS yönetim kurulunda temsil imkanı verilen STK'lara

güvenceli bir yer tanınmış... STK temsilcileri hiç olmayabilir veya doğrudan doğruya sermaye demekleri de STK olarak kabul edilebilir. Bu arada, ticaret ve sanayi odaları temsilcileri, KAJANS yönetim kurullarının daimi üyeleri yapılırken, bölgelerin diğer önemli meslek temsilcilerine yer verilmiyor. YK ayda en az bir kez toplanıyor. Taşınmaz mal alım/satımında yetkili.

Genel Sekreterlik: İcra organı niteliğinde bir genel sekreterlik organı oluşturuluyor. Hatta adeta CEO yetkilerine sahip süper güçlü bir genel sekreter konumundan bile söz edilebilir. Genel sekreter, YK'na karşı sorumlu. YK kararlarını uyguluyor. Ama YK'na sunulan proje ve faaliyet talepleri de ondan geliyor. Yasalaşan adıyla "Yatırım Destek Ofisleri"nin amiri de olan genel sekreter, taşınır mal alım/satımında yetkili kılınıyor.

Yatırım Destek Ofisleri: İlk tasarıda "Tek Durak Ofisler" olarak anılan bu ofislerin adı, tercüme kokusunu biraz gidermek üzere "Türkçeleştirildi". Her bir ilde kurulup görev yapmaları öngörülüyor ve biri koordinatör olmak üzere en çok beş uzmandan oluşuyor. Hizmetleri ücretsiz. Görevleri yatırım süreçlerini takip etmek, girişimciye/yatırımcıya sürekli bilgi sunmak.

Faaliyetler: Faaliyetlerine bakıldığında, KAJANS'ların tek işlevinin kamu kaynaklarını ve kamu idarelerinin önceliklerini yerli ve yabancı sermayeye (yatırım yapmayı planlayan girişimcilere) yönlendirmek olduğu anlaşılıyor. Bölgenin iş, yatırım, rekabet imkanlarını yükseltmek, bunun için ulusal ve uluslararası tanıtım, projelere destek, diğer devlet kurumları katında yatırımcılar adına iş takibi, finansman, rekabet, pazarlama desteği gibi başlıca hedeflere sahip KAJANS'lar, bölgenin özel sektörünü desteklemekle sınırlı kalıyorlar.

Denetim: Üstelik harcamalar, Kamu İhale Kanunu, Devlet İhale Kanunu, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu dışına çıkarılarak kamusal denetimden kaçılıyor. KAJANS'ların Sayıştay Kanunu dışına çıkarıldığı açıkça yazılmasa da dış denetimin "bağımsız denetim kuruluşlarınca" yapılacağı belirtilmesi ve Sayıştay'ın denetimleri için hukuki dayanağı oluşturan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası'nın uygulanmayacak oluşu, bu olasılığı fiilen bertaraf ediyor. İç denetimde ise yetkili iki kişi sayılıyor: Birincisi, yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter; ikincisi, bir iç denetçi. Bunlardan birincisi, zaten mekanizmanın başında, kaldı ki denetim konusunda uzmanlığa sahip olması ancak tesadüfi olabilir; ikincisi ise genel sekretere tabi bir memur niteliğinde. Görüldüğü gibi, kamusal kaynakların denetimsiz harcandığı bir örgütlenmeye gidilmektedir; bu, amaç iyi bile olsa, kamusal yararın sağlanmasının önünde sürekli bir engel oluşturacaktır.

Kaynaklar: Merkezi Bütçe gelirlerinin binde beşi; il özel idareleri bütçe gelirlerinin yüzde biri (ilk tasarıda yüzde beşi), belediyelerin bütçe gelirlerinin yüzde biri KAJANS'lara aktarılıyor. Yerel yönetimlere yeni gelirler sağlamadan geniş bir görev alanı aktarıldığı halde, şimdi de gelirleri törpüleniyor.

İllerdeki sanayi ve ticaret odalarının da bütçe gelirlerinin yüzde 1'inin KAJANS'lara aktarılması öngörülüyor. Ancak gelirlerinin yüzde 1'ini bu Ajanslara aktaracak olan sanayi ve ticaret odaları, pratikte KAJANS'ların gelirlerinin neredeyse tamamının kendilerine yönlendirilmesi olanağına kavuşuyorlar.

Avrupa Birliği'nin bölgelere yönelik yapısal fonlarından sağlanacak kaynakların, KAJANS gelirler arasında önemli yer tutması öngörülüyor. Hatta KAJANS'ların kuruluş nedenleri arasında en birinci sırada bu beklenti yer alıyor. Çünkü, AB'nin illerde/bölgelerde kendisine muhatap bulamadığı gerekçesi kullanılıyor. Bunun geçersizliğine aşağıda değinilecek.

Tasarıdan Yasaya Değişiklikler

KAJANS taslağının Hükümet tasarısına dönüşürken geçirdiği en önemli dönüşümün "Bölge Kalkınma Ajansları" başlığından "bölge" sözcüğünün düşürülmesi olduğunu biliyoruz. Ama daha önemlisi, Hükümet tasarısının, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülürken geçirdiği bazı değişiklikler. Hükümet tasarısı ile Plan ve Bütçe Komisyonunun kabul ettiği metin arasındaki dört önemli fark bulunuyor:

1) Kalkınma ajanslarının kuruluş amaçları arasında Hükümet tasarısında sadece "bölge içi dengesizlikleri" azaltmak amacı varken, Komisyon'da buna "bölgeler arası dengesizlikleri" azaltmak amacı da eklenmiş bulunuyor!

Değişikliği kavramaya çalışalım: 26 adet KAJANS kuracaksınız. Bunların esas işlevi kendi bölgelerine yatırımları çekmek için diğerleriyle rekabet etmek olacak; hatta bir bölgede birden çok il varsa iller arasında dahi rekabet başlayacak; ama bunlarla meşgul olan bölgeler bir de diğer bölgelerle aralarındaki dengesizlikleri azaltmak gibi ulvi bir amacı da güdecekler! Böylece artık kardeş şehirler uygulaması gibi kardeş KAJANS bölgeleri de görülebilecek! Peki ya kardeşlik ilişkisi kuramayanlar?!

KAJANS modeli böylece daha da ucubeleştirilmiş olarak yasalaşmış bulunuyor. Belki Plan ve Bütçe Komisyonu'nun saygıdeğer üyeleri iyi niyetle katkı yapmak, boşlukları doldurmak istiyor. Bir mesleki tatmin duygusu öne çıkabiliyor. Veya yasa tasarısının sahte gerekçelerini de amaçlara katarak iktidarın açmazlarını göstermek

istiyor. Ama bu katkı örneğinde olduğu gibi, zorlama eklemeler yasayı kurtarmıyor daha da sorunlu bir yapı ortaya çıkarıyor.

Ayrıca, bölge içi veya bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak denince bu yetkilerin ait olduğu DPT ne güne duruyor? DPT'ye verilmiş bir görev ve sorumluluk yasal düzenleme olarak ortada dururken, nasıl olur da başka kuruluşların teşkilat yapısında aynı görevler yer alabiliyor? Üstelik KAJANS'ların kamusal niteliği bile vurgulanamazken!

2) Buna karşılık, Hükümet teklifinde KAJANS Yönetim Kurulunda il genel meclisi başkanına yer verilmezken Komisyon teklifinde yer verilmesi olumlu bir değişiklik.

Ama bu tek olumlu düzeltmeye AKP'nin razı olmasının arkasında, illerin büyük çoğunluğunda il genel meclisi başkanının kendi partisinin temsilcisi olması fırsatçılığının yattığını da görmek gerekiyor. Ayrıca bu düzenleme, demokratik bir yönetim yapısı kurmak açısından tek başına hiçbir anlama sahip değil. Demokratik kitle örgütlerinin temsilini asla düşünmeyen, göstermelik bir STK temsilini bile 26 KAJANS'tan sadece 3'ü için olası kılan ve bunu da "özel sektör" temsilcisiyle rekabet içinde formüle eden anlayışta değişiklik görülüyor.

3) Üçüncü önemli değişiklik, KAJANS gelirleri içinde gösterilen "İl Özel İdaresi bütçe gelirlerinin yüzde 5'i" ibaresinin, "yüzde 1'i" biçiminde düzeltilmesi.

Bu, eleştirileri yumuşatmak için getirilmiş bir takkiye. Çünkü, aynı düzenlemeye eklenen paragrafta, "Bakanlar Kurulu'na bu oranı yüzde 5'e kadar yükseltme" yetkisi veriliyor!

4) Dördüncü önemli değişiklik, Hükümet tasarısının geçici beşinci maddesinde GAP'ın tasfiyesi öngörülürken, muhalefetin şiddetinden ve bölgeden yükselmeye başlayan tepkilerden ürken iktidarın şimdilik geri adım atarak bu maddenin Komisyon'da tasarıdan çıkarılmasına razı olması.

Bilindiği gibi, GAP yasasında daha önce yapılan değişiklikle, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin tasfiyesi 2007 yılına ertelenmişti. Hükümet, KAJANS tasarısında bu tasfiyeyi 2005 sonuna getirmek istiyordu. GAP bölgesini üç alt bölgeye bölecek KAJANS uygulamasının GAP'la uzaktan yakından ilgisi olmayacaktı, dolayısıyla onun yerini alması söz konusu değildi.

Üç nedenle: i) GAP'ın, enerji ve kırsal kalkınma bütünlüğü içindeki entegre proje anlayışı tasfiye edilmiş olacaktı; ii) GAP'ın sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma

anlayışı yerine salt özel sektör yatırımlarına destek anlayışı geçeceği için buradan bir bölgesel kalkınma modelinin türetilmesi mümkün olmayacaktı; iii) GAP'ın cemaat yapısını ve feodal ilişkileri kırmaya dönük anlayışı yerine bu bölgede cemaatlerin kontrolüne girme olasılığı yüksek olan KAJANS'lar geçmiş olacaktı. Böylece Türkiye'nin çok özgün ve geliştirilmesi/yaygınlaştırılması gereken bir modeli tarihe karışmış; GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin görevi kendisiyle tamamen ilgisiz bir yasanın geçici bir maddesiyle sonlandırılmış olacaktı. Ancak bu tehlike bitmiş değildir; çünkü GAP'ın KAJANS'lar tarafından tasfiyesi önümüzdeki yakın geleceğin meselesi olarak gündemde durmaya devam etmektedir.

Eleştiriler

- Getirilen KAJANS idare biçimi, merkezi kamu gücünü, kamu kaynaklarını ve yetkilerini kullanmasına rağmen merkezi değildir, ama anayasal yerel idare tanımına girmediği için yerel de değildir.

- KAJANS'lar tüzel kişiliğe sahip olarak tasarlanıyor; bunun bir kamu tüzel kişiliğini çağrıştırdığı çok açık, öyle de olması gerekir çünkü kamu kaynağı kullanıyor; ama bu idareler özel hukuk hükümlerine tabi olarak sisteme sokuluyorlar. Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamasında ısrar edilmesi, kamu yönetimi kavramını yozlaştırıcı bir yaklaşımdır. Personel rejimi de bu çerçeveye oturmaktadır.

- Yönetim açısından KAJANS'ların hakim niteliğinin kamusal mı yoksa özel mi olduğu sorusunun karşılığı da belirsiz. Yönetimin başında vali var ama yönetimin etkin unsuru özel girişimciler. KAJANS'ların Yönetim Kurulu Başkanı olan valilerin, toplanan fonları, "tarafsız kamu ajanı" sıfatı dışına çıkararak dar bir kesime kullandıracak olması başlıbaşına bir sorun ve kamu hizmeti kavramını yozlaştırıcı nitelikte. Toplumun ortak ihtiyaçları ve kamu adına hareket etme konumunda olan valiler, şimdi öncelikle dış ve iç küresel piyasa oyuncularının istekleri doğrultusundaki faaliyetleri düzenleyen, onların sorumluluğuna ortak olan bir statüye evrilmeye başlayacak.

- Yönetimin demokratikliği açısından bakıldığında, göstermelik STK katılımının sadece üç bölgeyi ve sadece bir olasılık olarak ilgilendirdiğini görmüştük. Ne sendikalara ne de diğer meslek kuruluşlarına yer verilmektedir. Bugünkü beğenmediğimiz Ekonomik ve Sosyal Konsey'in bileşimi bile bu Ajanslardan daha yüksek bir demokratik katılım düzeyine sahiptir.

- Birden çok ilden oluşan KAJANS bölgelerinde, her yıl sırayla yönetim kurulu başkanlığı yapacak olan valilerin, bir de kendi başkanlıkları döneminde kendi

illerindeki özel yatırımları kayırmak gibi ilave sorunlar taşımaları nasıl önlenecek? Yatırım öncelikleri hangi nesnel ölçütlere göre kim tarafından belirlenecek? Bölge içinde iller arasında kaynak kullanımında etkinsizliğine yol açabilecek rekabetler nasıl önlenebilecek?

- KAJANS'ların "iş takipçisi devlet" modeli yaratması çok temel bir yozlaştırma eğilimi yaratacak görünüyor. Peki kamusal niteliği bile vurgulanmamış bir idarenin diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilecek yetkilerle donatılmasını, kamu yönetimi hiyerarşisi nasıl içine sindirebilecek? Çatışmalar/çekişmeler, kamu yönetiminin etkin işleyişini iyice ulaşılmaz bir hedef haline mi getirecek?

- KAJANS'ların ulusal mı yoksa uluslararası nitelikte mi olduğu da belirsiz. İşlevlerine bakılınca, hem yerel hem de beynelmilel sermayenin taleplerine göre kuruldukları anlaşılıyor. Dolayısıyla, görüldüğünden daha karmaşık bir yapı var karşımızda; bu yapı üç ayaklı, yani hem yerel, hem ulusal hem uluslararası!

- KAJANS'lar tamamen sermaye etkin örgütlenmeler olarak kuruluyorlar. Hatta doğrudan uluslararası ilişkiler kurabilecek bir yeni idari kademe olarak küresel şirketlerin ülkedeki taşeronu durumuna gelebilecek potansiyeli taşıyorlar. Bu arada, kentsel/bölgesel önemli altyapı yatırımlarında yüksek birikime sahip yabancı şirketlerin, KAJANS ihalelerindeki şanslarının da yüksek olacağı açıktır. Kamu parasını, kamu denetimi olmaksızın sermaye emrine tahsis etmekle yetkililer. Kamu tüzel kişisi olmaları gerekirken, özel tüzel kişilik taşıyorlar. "Yönetişim" denilen neo-liberal icadın simgesel ve uygulamalı modelinin herhalde doruk noktasını oluşturuyorlar.

- KAJANS'larda toplanacak fonların (esas olarak kamu kaynakları ve AB yardımlarınının) hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağı yasada belli edilmemiştir. Bu boşluk nasıl doldurulacaktır?

- Tasarının gerekçesinde, KOBİ'lere dayalı bir yerelleşme modeli öngörülmektedir. Küçük ölçeğe, düşük sermaye yoğunluğuna, düşük teknolojiye, düşük ücrete dayalı bir bağımlı ve taşeron sanayileşme modeli, Türkiye'ye uluslararası işbölümünde biçilen rolle uyumlu olabilir. Ancak, Türkiye merkezli düşünenler açısından, uzun vadeli bir kalkınma stratejisi sadece bu tercih üzerine oturtulamaz. Öte yandan, DPT'nin işlevsizleştirildiği, Halk Bankası'nın özelleştirme kapsamına alındığı, KOSGEB'in yeterli ölçüde desteklenmediği bir süreçte, KAJANS'ları KOBİ'lere destek amaçlı kurumlar olarak tanımlamak dahi bir aldatmaca olarak görülebilir.

- Merkezi bütçenin vergi gelirlerinin binde beşinin KAJANS'lara aktarılmasında "gelişmişlik derecesi" gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceği belirlenmemiştir. Yani gelişmişlik derecesinin artışıyla aktarılacak bütçe vergi geliri payı doğru orantılı olarak artacak mıdır, yoksa ilişki ters orantılı olarak mı kurulacaktır? Yürütme, yasamadan aldığı bu yetkiyi iki yönde de yorumlayabilir. Bu bir keyfilik ve yasama yetkisi gaspı değil midir?

- Kamu gücünün ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması; dış denetim olarak da sadece bağımsız denetim kuruluşlarının yani piyasanın denetiminin öngörülmesi telafi edilemeyecek zararlar verebilecektir.

- Bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması, 1980/90'ların fon uygulamasının derslerinin yeterince öğrenilmediğini ve her fırsatta kural dışına yeni kaçış yolları arandığını göstermektedir.

- KAJANS'lar, bölgenin özel sektörünü desteklemekle sınırlı kaldıkları için, kalkınma sözcüğünün içerdiği "tüm toplumsal kesimleri kapsayıcılık" ilkesi düzenlemenin özüne aykırı duruyor. Bu durumda da "kalkınma" sözcüğünün bu yeni idarelere uyumu tartışmalı oluyor.

Sonuç Olarak

Peki nereden çıkıyor bu tercüme kokan modeller? AB fonlarını kullanabilmek için mi? AB karşısında aciz, ikinci sınıf üyeliğe razı bir anlayışın, AB'nin yasak savma ve Türkiye'nin idari yapısını yeniden şekillendirme amacıyla vereceği sembolik bölgesel yardımları alabilmek için bu denli ödüne razı olması sadece mali gerekçelerle açıklanabilir mi? İktidar partisinin, AB gerekçesi arkasında, kamu yönetiminde kendi yerelleştirme özel programını uygulama hesapları yok sayılabilir mi?

Başka uyarılar da yapılabilir. Türkiye'de iller düzeyinde İl Özel İdaresi tarzı örgütlenme biçimi esasen Batı'nın bölge idaresi kavramına yakın, onun içinde düşünülebilecek bir kademe. Üstelik, İÖİ, idari/ekonomik/siyasal örgütlenmemiz içinde tarihsel olarak yeri olan, altyapısı sağlam bir yerel yönetim birimi. Bu, geliştirilebilecek sağlam bir temel sunuyor. Kaldı ki, AB bize tek bir model dayatacak konumda değil, çünkü kendi coğrafyasında da tek bir model bulunmuyor; hatta bölge idaresi örgütlenmesine sahip olmayan AB ülkeleri de var.

Ayrıca Türkiye'nin elinde, idarenin bütünlüğü anlayışı çerçevesinde, il ölçeğini

aşan uygulamalarda örgütlenebilecek **Mahalli İdare Birlikleri** gibi çok önemli işlevsel ve esnek araçlar da var.

Dahası da var: Bazı bölgeler için GAP Bölge Kalkınma İdaresi gibi özel projeler/ özel idareler deneyimi biriktirilmiş durumda. Hatta, GAP'a benzer, DAP ve DOKAP gibi yeni projeler geliştirme ihtiyacı var. Sınır bölgelerinin kalkındırılması bugünkü uluslararası ortamda iki kat önem taşıyor. Oysa iktidarın anlayışı GAP'ı tasfiyeye yönelik! İktidarın gücü yetse, meclis içi ve dışı muhalefetin sesi kısık çıksa, bu işlem 2005 sonu itibariyle sonuçlanmış dahi olacaktı. GAP'ın tasfiyesini "Türkiye'nin başka az gelişmiş illeri ve bölgeleri de vardır" diyerek meşrulaştırmaya çalışan bir anlayış, hem GAP'ın dönüştürücü rolünü kavrayamamış hem de küresel dayatmalara teslim olmuş demektir.

Kalkınma Ajanslarının gündeme getirildiği dönemin koşulları da ilginçtir: Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın fiilen rafa kaldırıldığı, yani ulusal planlamadan neredeyse vazgeçildiği bir dönemde, bölge kalkınma ajansları gündeme getiriliyor. Üstelik, gerekçesinde bölgesel planlamadan söz edilmesine karşın, planlamayla yakından uzaktan ilgisi olmayan modellerle... Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarıyla ilgilenen bir ulusal-bölgesel planlama anlayışıyla ilişki kurmadan; tam tersine, her bölgeyi, ulusal ve uluslararası kaynakları ve projeleri çekebilmek açısından diğer bölgelerle rekabet içinde tanımlayan bir model Türkiye'nin gerçek gereksinmelerinin karşılığı olabilir mi?

Özetle şu saptamaları yapalım: Bir, ulusal planlama olmadan bölgesel kalkınma ve planlama olmaz. İki, KAJANS'ların bir bölgesel planlama iddiası dahi yoktur. Üç, kamu kaynakları dar bir zümreye yönlendirilerek ve bu harcamalar denetim dışına çıkarılarak kamusal yarar sağlanamaz.

Bugünkü yerelleş(tir)me süreci, ulusal ve uluslararası düzlemlerde eşitsizlikleri pekiştiren ve büyüten mevcut küreselleşme biçimini daha da güçlü kılan bir süreçtir. Türkiye'nin bugünkü siyasal koşullarında sadece ulus-devleti değil aynı zamanda Cumhuriyet ilke ve dinamiklerini de aşındıran bir süreçle de beslenmektedir. Buna karşı tepkisiz veya sessiz kalınması, hatta hakim ideolojinin baskısı karşısında onaylayıcı konuma gelinmesi, mevcut küreselleşme biçimine karşı çıkan veya alternatif arayanların tercihleri arasında yer alamaz.